

Återbruk som scenografisk strategi

- Hållbar estetik i operarummet

Av

Erik Lindholm Porne

Namn på Institutionen: Stockholms Konstnärliga Högskola

Utbildningsnivå: Kandidatexamen

hp som arbetet motsvarar: 4 hp

Inriktning/Program/Kurs: Scenografi

Termin, årtal: VT 2026

Handledare: Markus Granqvist

Examinator: Anna Ljungqvist

I mitt arbete har jag försökt arbeta strikt utifrån ett hållbarhetsperspektiv. För mig är det viktigt att åtminstone försöka minska på onödigt slöseri av resurser. Jag har alltid älskat opera och den storslagna visuella delen i den genren ofta kommer med. Att få arbeta scenografiskt med det är något som verkligen intresserar mig. Jag undrar om den maxade audiovisuella traditionen inom opera behöver stå i konflikt mot ett hållbart arbetssätt och om man kan se hållbarhet som en konstnärlig möjlighet snarare än en begränsning. Jag vill undersöka det genom att försöka enbart arbeta med återbruk. Att jag och min grupp har fått möjligheten att göra vårt examensarbete i Kungliga Operans guldfoajé ger det perfekta tillfället att undersöka det. Att samtidigt jobba med en begränsad budget från skolan fungerar med min frågeställning. Behöver det kosta så mycket för produktionen och naturen?

Vad och på vilket sätt vill jag undersöka min konstnärliga frågeställning?

Jag vill undersöka hur hållbarhet och återbruk kan bli en aktiv konstnärlig strategi inom operascenografi, snarare än enbart ett produktionskrav. Opera förknippas ofta med monumental estetik, stora budgetar och visuellt överflöd. Jag vill därför pröva hur långt man kan arbeta med återbrukade material och begränsade resurser utan att förlora konstnärlig kvalitet, och om "kvalitet" kanske kan omdefinieras i processen.

Mitt arbete kommer att vara site-specific i Guldfoajén på Kungliga Operan. Platsen bär på en stark symbolik av tradition, kulturarv och exklusivitet. Genom att arbeta med återbruk och hållbart tänk i just denna miljö vill jag skapa en medveten kontrast mellan rummets historiska prakt och ett samtida, resursmedvetet scenografiskt uttryck.

Varför vill jag undersöka detta?

Scenkonstbranschen och världen står inför klimatutmaningar. Traditionell operaproduktion är ofta resurskrävande, både ekonomiskt och materiellt.

Jag upplever en konflikt mellan operans historiska estetik, det storslagna, det exklusiva och samtidens strävan efter hållbarhet och inkludering. Denna konflikt ser jag inte som ett hinder utan som en konstnärlig möjlighet.

Genom att arbeta i guldfoajén vill jag också kommentera platsens laddning. Kan vi genom konstnärliga val ifrågasätta rummets aura och skapa en annan relation mellan publik, sångare och rum?

Jag vill undersöka om hållbar scenografi kan:

- skapa nya estetiska uttryck
- öppna upp för ett mer experimentellt operarum

Metoder och arbetsprocess

Jag har med ett hållbarhetsperspektiv jobbat med scenografin till opera-cabarén vi gjort i Kungliga Operans gudfoajé. Med den ambitionen har jag letat efter material i containrar och sopsorteringar, hittat gammal färg i skolan och gått igenom tidigare projekt och eget material för att återvinna så mycket som möjligt. Jag kontaktade återbruksorganisationer som Stadsmissionen, Myrorna och Returpunkt och frågade om hjälp. Det ledde inte till så mycket konkret stöd, men jag fick ändå en del material skänkt. Det mesta jag köpte var secondhand och det andra hittade jag i soporna. Jag frågade också teatrar om lån av rekvisita och fick tag på flera saker på det sättet. Jag märkte ganska snabbt att arbetet blev mycket mer tidskrävande än om jag bara beställt allt nytt. Det handlade inte bara om att hitta rätt material utan också anpassa idéerna efter det som faktiskt gick att få tag på. Jag kontaktade till exempel större organisationer som Stockholmsmässan och olika butiker som Hornbach och Bauhaus för att fråga om de hade överblivet material som frigolit eller plast mm att skänka, men fick förvånansvärt lite respons. Det var mer motstånd än jag hade väntat mig och det blev tydligt hur svårt det kan vara att arbeta hållbart med enbart återbruk inom scenkonst, även när viljan finns.

En del material gick inte att ersätta. Jag behövde till exempel köpa nytt trä till vissa dekorelement och giftiga material som sprayfärg och fogskum, särskilt till tårtorna som byggdes upp i flera lager och former. Samtidigt försökte jag kombinera detta med återvunnet material där det gick. Snickaren Kaj använde exempelvis återbrukade delar till den svetsade buren. Textilierna och smårekvisitan var nästan bara från loppisar och grovsopor, eller lånade.

En annan utmaning var transporter. Många av delarna var stora och tunga och behövde hämtas med bil, släp eller mindre lastbil. Det blev en motsättning i arbetet eftersom själva återbrukandet ibland också skapade mer körning och logistik. Det

fick mig att tänka mycket på hur komplext det kan vara att arbeta på det här viset. Det handlar inte bara om vilka material man använder utan också om tid, transporter, förvaring och arbetsvillkor.

Min individuella frågeställning har kretsat kring hur hållbara arbetsmetoder kan påverka och forma ett scenografiskt uttryck. Från början tänkte jag mest på hållbarhet som ett ansvar men under processens gång har jag lärt mig att se det som en kreativ, konstnärlig metod. Materialen jag hittade påverkade estetiken direkt. Det som först kanske kändes som kompromisser blev istället något som gav scenografin ett eget uttryck. Guldflojén är ett väldigt speciellt rum att arbeta i. Den är magnifik med sina enorma och ömtåliga speglar, takmålningar och guldväggar. Rummet bär redan på en stark estetik och historia, vilket såklart påverkade mina scenografiska val under processen. Vår föreställning *Årsbanketten* blev en lätt absurd opera-cabaret med mat och dryck. Extravagant och lite vulgär, samtidigt lekfull och mörk. Scenografin kretsade kring långbord som efterliknade en galamiddag. På ett podie står en gulddramad skärm med sällskapet emblem i guld. Rekviziten som jag tillverkat och samlat in för tankarna till ett lekfullt tårtkalas, men när man tittar närmre på plastfrukterna och låtsastårtorna går det att se mögel och förfall. Det finns något skevt under ytan på föremålen. Jag blev intresserad av gränsen mellan rekvizita och verklighet. Det är tydligt att vi befinner oss på Operan och att middagen är konstruerad och teatralisk, samtidigt som delar av maten faktiskt är ätbar. Det skapade en dubbelhet som jag tyckte var spännande. Var går då gränsen mellan fejk och äkta? Många i publiken vågade inte provsmaka, kanske för att det uppfattades som rekvizita snarare än mat. Kanske betyder det att publiken inte litar på platsen och situationen, vilket jag tycker är intressant. Iallafall i det här projektet. Var går gränsen mellan det som sker i föreställningen och det som faktiskt händer i rummet tillsammans med publiken?

Estetiken formades mycket av de praktiska förutsättningarna som budget och återbruk men också av själva rummet. Guldflojéns färger, former och historiska tyngd påverkade scenografin. Det finns något med operahuset som tillåter överdrift och lekfullhet. Det får vara uppenbart artificiellt och på låtsas men ändå bära på ett allvar. Jag hoppas att återbruksmaterialen förstärkte det ytterligare ytterligare. Det

slitna, använda och sunkiga fick samexistera med guld, ornamenten och det överdådiga.

Tillsammans med kostymdesignern, Mathilda Guve, pratade vi mycket om detta under processens gång. Vi arbetade på liknande sätt med secondhand och märkte snabbt att materialen började styra våra val snarare än tvärtom. Istället för att först skapa en exakt idé och sen köpa det som behövdes, fick arbetet bli mer öppet. Materialens färger, former, slitage och tidigare liv påverkade vilka idéer som uppstod. Jag tycker att det här förhållningssättet skiljer sig från en mer traditionell scenografisk arbetsprocess där man ofta bygger nytt för varje produktion.

Samtidigt finns det en större samhälllig kontext i detta arbete. Klimatfrågan påverkar alla delar av samhället, även konst och kultur. Scenkonstproduktioner kan vara väldigt intensiva och resurskrävande och det är ofta enklare att köpa nytt än att leta efter andra alternativ. Därför blev processen också en undersökning av hur realistiskt det faktiskt är att arbeta hållbart inom de ramar som finns. Jag upplevde både möjligheter och stora begränsningar.

Det som kanske överraskade mig mest var hur mycket motstånd som fanns kring att skänka material. Många företag verkade hellre kasta saker än att lämna dem vidare. Det gjorde mig besviken och frustrerad men också mer medveten om hur fast många system är i konsumtion och nyproduktion. Samtidigt märkte jag hur mycket kreativitet som kan uppstå när resurserna är begränsade. Jag behövde tänka om hela tiden och hitta lösningar utifrån det som fanns tillgängligt.

Genom arbetet har jag fått en större förståelse för att hållbart skapande inte behöver stå i motsats till konstnärlig kvalitet men att det till stor del kan styra arbetet. Det har också väckt nya frågor hos mig. Jag funderar på hur större institutioner skulle kunna förändra sina system för att göra återbruk enklare och mer integrerat i produktionerna. Förhoppningsvis kommer jag själv att kunna påverka det till en viss del i mina framtida arbeten med scenkonst.